

De Buurtwet: waarom een wet?

De overheid beschikt over een bijzondere bevoegdheid: zij kan eenzijdig bindende besluiten nemen. Dat betekent dat de overheid beslissingen kan nemen die rechtstreeks invloed hebben op individuele mensen zonder dat die mensen daar zelf mee akkoord hoeven te gaan. Een van de meest verregaande voorbeelden is dat de overheid mensen tegen hun wil kan opsluiten in geval ze iets misdaan hebben. Maar de bevoegdheid om eenzijdige bindende besluiten te nemen is veel ruimer dan dit extreme geval. En de overheid kan die bevoegdheid op veel verschillende manieren doen gelden: in individuele gevallen, bijvoorbeeld door de weigering van een bouwvergunning, of via algemeen geldende besluiten zoals een bestemmingsplan.

De overheid kan dus een verandering in het leven van burgers teweegbrengen zonder dat burgers daar zelf mee instemmen. En dat is in veel gevallen maar goed ook. Zo kunnen we immers veiligheid en beschikbaarheid van collectieve voorzieningen waarborgen. Als iedereen altijd overal mee in moet stemmen zou er geen besluit tot stand komen. Maar juist dit maakt die eenzijdig bindende bevoegdheid van de overheid ook zo bijzonder. Want voor elk besluit zijn er altijd wel mensen te vinden die tegen zijn. Waarom zouden mensen zich eigenlijk laten binden door een besluit dat niet direct in hun voordeel strekt?

Dat mensen zich door overheidshandelen eenzijdig laten binden is het resultaat van de *aanvaardbaarheid van overheidsgezag*. Die aanvaardbaarheid van overheidsgezag is voor het eerst dramatisch op de schop gegaan in de 17^e eeuw. Voor die tijd was de maatschappij hiërarchisch geordend met god en de vorst als hoogste instantie (de vorst regeerde in naam van God). Maar mensen kwamen in opstand tegen deze vorstelijke regeling en wel vanuit de gedachte dat iedereen aan elkaar gelijk is: individuen zijn vrije en ongebonden personen die gelijkwaardig zijn aan elkaar. De vorstelijke regeling moest dus worden vervangen, maar waarmee? Een lastige vraag in een tijd waarin men dacht dat er een strijd van allen tegen allen zou uitbreken als de 'objectieve instantie' zou komen weg te vallen. Zo kwam men op het concept 'staat': burgers staan een deel van hun vrijheid af zodat de staat, als neutrale partij, de resterende vrijheden kan waarborgen.

Zo is de maatschappij vanaf de 17^e eeuw steeds verder georganiseerd naar de vorm van een 'sociaal contract', een maatschappelijk verdrag die de staat verregaande bevoegdheden geeft ten behoeve van individuele vrijheid en veiligheid. Dat betekent wel dat de vrijheid van burgers centraal staat en de staat dus goede gronden moet hebben om vrijheden van burgers in te perken. Die gronden vinden we in de wet. We noemen dat het legaliteitsbeginsel, een beginsel dat tot de dag van vandaag nog steeds de kern van onze samenleving vormt: overheidsoptreden waardoor burgers gebonden worden moeten op een wettelijke grondslag berusten. Met andere woorden: zonder wettelijke regeling heeft de overheid geen bevoegdheid.

In Nederland vormen de 1^e en 2^e Kamer onze wetgever, Nederland is een parlementaire democratie. Zij bepalen dus, als volksvertegenwoordigers, welke bevoegdheden de overheid heeft. De wetgever kan de overheid een nieuwe bevoegdheid toekennen (attributie) of bepalen hoe ze een bestaande

bevoegdheid moet uitoefenen. Een voorbeeld is art 20 van de Grondwet die het parlement de bevoegdheid geeft sociale zekerheidswetten te maken. Of art 10 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening die de gemeenteraad de bevoegdheid geeft om bestemmingsplannen vast te stellen en aan het college van B&W om bouwvergunningen af te geven. Soms kunnen die bevoegdheden aan anderen worden overgedragen. Zo kan de gemeenteraad de bevoegdheid om verkeersbesluiten te nemen (bijvoorbeeld het plaatsen van een verkeersbord) delegeren aan burgemeester en wethouders of een gemeentelijke commissie. Ook ambtenaren krijgen hun bevoegdheden via een formele route: er moet altijd een mandaat zijn verkregen van degene die volgens de wet bevoegd is een bepaalde beslissing te nemen.

In Nederland is het dus zo geregeld dat er voor bevoegdheid van de overheid, van burgemeester tot ambtenaar, altijd een wettelijke grondslag. Die wettelijke grondslag voor overheidshandelen is niet alleen bepalend voor de vraag *of* de overheid bevoegd is iets te doen, het is ook bepalend voor de *manier waarop* die bevoegd wordt uitgeoefend. Het legaliteitsbeginsel beschermt dus ook tegen willekeur. Dat doet ze door de manier waarop een wet tot stand komt (procedures) en door te zorgen dat de inhoud van een wet zo wordt vastgesteld dat de overheid ook daadwerkelijk en alleen *die* bevoegdheden krijgt waarvan burgers het belangrijk vinden om ze in handen van een neutrale, onpartijdige overheid te leggen. Immers, waarom zouden burgers dingen aan de overheid overlaten die ze heel goed zelf kunnen?

Dat is nu precies de vraag die het LSA met de Buurtwet ter discussie stelt. Er is immers sinds de 17^e eeuw heel veel veranderd. We zijn er met elkaar een stuk op vooruit gegaan: onderwijs, bijstand, veilig werken, wonen, sociale voorzieningen etc. Maar we hebben daar ook een flink stuk vrijheid voor ingeleverd. Er wordt zelfs gesproken van een verstatelijkte samenleving: een samenleving waarin de overheid enorm veel taken heeft. Zoveel zelfs dat de overheid ook een heel pragmatische houding moet aannemen: overheidsinstanties krijgen steeds meer bevoegdheden en een steeds grotere beslissingsvrijheid, anders komt er nooit iets van de grond. Maar daardoor komt ook de aanvaardbaarheid van overheidshandelen onder druk te staan.

Burgers krijgen dan ook steeds meer behoefte om invloed en controle uit oefenen. Maar dat lijkt vooral te blijven steken in 'meeweten', 'meepraten' en 'meebeslissen'. Activiteiten die geen enkele impact hebben op de bevoegdheid zelf. Dit terwijl juist de verstatelijking van de samenleving voor veel mensen een groeiende doorn in het oog is. Een logische stap voor burgers is dan ook 'zelf beslissen' en 'zelf doen'. Volgens de eeuwenoude principes van ons land is daar wel een wettelijke grondslag voor nodig. Want als het over collectieve voorzieningen gaat begeef je je op het terrein van waar we nu juist ooit een onafhankelijke en neutrale overheid voor hadden bedacht: de uitvoering van publieke taken die voor iedereen goed zijn maar die ook iedereen eenzijdig bindt. Bijvoorbeeld om het vuil op woensdagochtend buiten te zetten en niet op donderdag. Op woensdag wordt het vuil dan netjes opgehaald, op donderdag krijg je een boete.

De Buurtwet kent bewoners bevoegdheden toe om zelf diensten als de vuilophaal voor de eigen buurt op te zetten. Dat dit via een wettelijk kader loopt is niet alleen vanuit historisch perspectief belangrijk. Onder invloed van de financiële en economische crisis maken bezuinigende gemeenten graag ruimte om burgers 'in eigen kracht' te zetten. Maar in veel gevallen betekent dit nobele streven dat burgers wel meer plichten (vuilnisbakken leeghalen) maar niet meer rechten/

bevoegdheden krijgen (zoals financiële compensatie): de burger moet steeds meer zelf doen tegen gelijkblijvende of zelfs oplopende kosten. De Buurtwet waarborgt dat plichten blijven corresponderen met de daarbij behorende rechten. En de Buurtwet voorkomt willekeur. Want waarom zou de ene burgergroep een wijkcentrum toegewezen krijgen en een andere groep niet, vooral als het enige criterium voor toewijzing is dat de eerste groep het geld daarvoor rond kreeg en de tweede groep niet? Zijn financiële middelen wel het beste en enige criterium om een wijkvoorzieningen in handen van een kleine groep burgers te geven?

Met de Buurtwet zet het LSA het 'zelf beslissen' en 'zelf doen' op de agenda. Niet via privatisering, die collectieve voorzieningen in handen van de private markt legt, maar via nieuwe collectieven die dicht bij bewoners zelf staan, dicht bij de mensen die er alle belang bij hebben om collectieve voorzieningen te waarborgen. Niet om het financieel rendement dat ze op kan leveren maar om in vrijheid met elkaar samen te kunnen leven. Volgens een sociaal contract, van mensen, voor mensen en georganiseerd door mensen, in hun eigen buurt.